

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕЦЕПЦІЯ» У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ

Н.В. ВЕРЛОС, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та трудового права,
Запорізький національний університет
E-mail: verlos79@gmail.com.ua

Анотація. Стаття присвячена аналізу основних доктринальних підходів до визначення поняття рецепції у конституційному праві. Проблема рецепції у конституційному праві України в сучасних умовах державотворення є досить актуальною і має діапазон як загальнотеоретичного, так і праксеологічного пошуку особливо в процесі якісної зміни парадигми конституціоналізму, що наразі формується в умовах конвергенції правових систем сучасності та реалізації світової стратегії життєдіяльності перед глобальними викликами людству.

За результатами проведеного аналізу пропонується рецепцію в конституційному праві визначати як конституційно-правовий феномен та процес міждержавної правової взаємодії, що полягає у можливості чи необхідності сприйняття, впровадження та засвоєння зарубіжного правового матеріалу (міжнародно-правової норми) національною системою конституційного права з метою її модернізації та розвитку.

Ключові слова: рецепція в конституційному праві, конституціоналізм, конституційне право, конвергенція, запозичення, адаптація, гармонізація, євроінтеграція

Актуальність.

Розвиток сучасних демократичних держав обумовлюється глобальними процесами трансформації правової реальності і відбувається в умовах тотальної міждержавної взаємодії. Створення системи наднаціональних правових масивів, які поступово переміщуються в національні правові

системи потребує, насамперед, належної конституційної регламентації. Саме тому, конституційно-правова доктрина повинна збагатитись категорією, що відображувала б глибинний зміст процесу міждержавної взаємодії, що супроводжується поширенням, переміщенням, запозиченням, взаємопроникненням в тому числі нормативного та доктринального кон-

ституційно-правового матеріалу (ідей, доктрин, концепцій, конституційно-правових норм, інститутів тощо).

Дослідження рецепції як конституційно-правового феномену та процесу дозволить визначити перспективи розвитку української державності в контексті глобалізації та євроінтеграції. Але варто зважати й на те, що в процесі радикальної зміни сучасної парадигми конституціоналізму та інсталяції будь-яких модернізаційних змін необхідно враховувати ряд факторів, серед яких особливості національного менталітету, стан правової культури та правосвідомості, конституційні традиції та звичаї та ін.

Саме тому цілком логічною і актуальною постає необхідність дослідження феномену рецепції в процесі якісної зміни парадигми конституціоналізму, що наразі формується в умовах конвергенції правових систем сучасності та реалізації світової стратегії життєдіяльності перед глобальними викликами людству.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В конституційному праві проблемам дослідження рецепції приділяється незначна увага, хоча це питання на сьогоднішній день і набуває особливої актуальності, адже як цілком справедливо зазначає В.В. Кочетков «... говорячи про ту чи іншу форму конституціоналізму, ми аналізуємо процес рецепції конституційних публічно-правових інститутів в конкретній системі державного права і особливості раціоналізації архетипів конституційної правосвідомості в правовій доктрині» (Кочетков, 2015: 156).

Дослідження рецепції як загальноправового феномену, насамперед

проводились вченими в галузях теорії держави і права, цивільного та міжнародного права і торкались переважно проблеми рецепції римського приватного права (Г.М. Азнагулова, В.В. Копейчиков, Е.Ю. Курьшев, З.П. Мельник, І.Б. Новицький, О.А. Підпригора, Й.О. Покровський, Ю.О. Тихоміров, С.В. Ткаченко, О.Д. Третьякова, В.А. Томсинов, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та ін.).

Серед зарубіжних вчених, дослідження яких тим чи іншим чином торкались проблеми рецепції права можна вказати таких вчених як: Г. Гроцій, А. Ватсон, Е. Вайс, Вольтер, Р. фон Ієринг, Е. Оруку, Н. Неновські, Ш. Монтеск'є, А. Рейнолдс, Ж.-Ж. Руссо, Ф.К. Савінї, та ін.

Останнім часом у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі поступово з'являються дослідження присвячені рецепції саме як конституційно-правовому феномену, адже конституційне право є провідною галуззю національної системи права, а рецепція є невід'ємним інструментом якісної конституційно-правової модернізації, яка на сьогоднішній день відбувається в тому числі і через механізми сприйняття та впровадження зарубіжного досвіду конституційного розвитку. Серед вчених, що досліджували окремі аспекти рецепції в конституційному праві можна назвати: Є. Анічкіна, К. Арановського, М. Баймуратова, В. Гомонай, І. Гошу, Р. Гудіна, А. Дудко, Р. Єнгібаряна, Т. Ільченко, І. Кененова, М. Кокіну, О. Корейво, В. Лафітського, В. Мантурова, Л. Мурашко, В. Осятинського, С. Панасюка, М. Пшенічнова, М. Савчина, Ч. Сандерса, Б. Сафарова, І. Шутаката ін.

Проте, комплексні системні дослідження сутності та змісту рецепції як

конституційно-правового феномену та процесу в науці конституційного права майже не проводились, що свідчить про актуальність, молодослідженість, важливість та необхідність здійснення комплексного аналізу з обраної проблематики.

Мета цієї статті полягає у здійсненні аналізу основних доктринальних підходів до визначення поняття рецепції у конституційному праві та формулюванню поняття цієї правової категорії як конституційно-правового феномену та процесу.

Методи.

Методологічну основу дослідження складає сукупність філософсько-світоглядних, загальнонаукових принципів і підходів та спеціально-наукових методів пізнання конституційно-правових явищ, використання яких дало змогу отримати науково-обґрунтовані результати, серед яких: системний та структурно-функціональний методи – використані з метою виявлення об'єктивних передумов необхідності здійснення рецепції в конституційному праві; формально-логічний метод – для визначення поняття. Застосування аксіологічного методу має на меті розкриття змісту основних політико-правових цінностей досліджуваного феномену. Метод конституційної компаративістики застосовувався для розкриття об'єктивних соціально-правових закономірностей та тенденцій рецепції в конституційному праві. Також дослідження здійснювалось на основі поєднання онтологічного, гносеологічного та аксіологічного аналізу доктринальних підходів до визначення поняття рецепції у конституційному праві.

Результати.

Основними причинами важливості та необхідності здійснення рецепції в конституційному праві України є: 1) конвергенція правових систем сучасності та становлення концепції глобального конституціоналізму вимагають універсалізації конституційних цінностей; 2) розвиток суспільних відносин, науково-технічного прогресу, біо-медичних технологій створює прогалини у конституційно-правовому регулюванні, адже з'являються явища реальної дійсності щодо яких конституційно-правова норма залишається індиферентною (наприклад, цифрові права, право на гендерну ідентичність, клонування, сурогатне материнство та ін.); 3) європейська правова інтеграція як зовнішньополітичний вектор розвитку української державності, обумовлює необхідність сприйняття національною системою законодавства України (в т.ч. конституційного) права ЄС; 4) глобальні загрози (зміна клімату, пандемії, ядерна зброя та ін.), людству вимагають зміни вектору конституційного розвитку та консолідації міжнародної спільноти в напрямку протидії їм. Враховуючи викладене актуалізується питання про необхідність розробки ефективної концепції реалізації рецепції як конституційно-правового феномену та оптимізувати процес її реалізації враховуючи доцільність та необхідність.

Науковці, дослідження, яких пов'язані із рецепцією в конституційно-правовій сфері, переважно розглядають її як текстуальне запозичення чи прийняття конституційно-правової норми. Так, М.О. Пшеничнов та Є.В. Корейво в цьому зв'язку зазначають, що рецепція є можливою ви-

ключно у процесі нормотворчості, а конституційна рецепція міжнародного права виключає зміни у змісті норм, а це сприяє зближенню, уніфікації національних правових систем, що регулюють аналогічні відносини. Переважно на сьогоднішній день це має відношення до проблем виживання людства в контексті глобальних загроз таких як поширення ядерної зброї, екологічні лиха тощо, коли наявність злагоджених, єдиних за змістом дій багатьох держав залежить в цілому позитивне вирішення цих проблем (Корейво & Пшеничнов, 2006: 46–47). До їх думки приєднується і вітчизняний дослідник І. Шутак (Шутак, 2009: 95).

Більшість дослідників галузі конституційного права пропонують розглядати рецепцію виключно у розумінні запозичення. Зокрема І.О. Гоша вважає, що «...рецепція представляє процес запозичення правою системою реципієнта, елементів правової системи донора і може служити інструментом удосконалення, модернізації права, засобом взаємодії правових систем (Гоша, 2012: 119). До того ж, дослідниця, фактично зводить розуміння рецепції до «наслідку гармонізації», яка можлива лише у випадку якщо правові системи знаходяться в одній системі правових цінностей, які знаходять своє вираження у відповідних принципах. А. І. Дудко досліджуючи рецепцію в конституційному праві також пропонує уявляти її як процес запозичення правовою системою (отримувавцем), елементів іншої правової системи (донора) (Дудко, 2010: 9,13).

Термін «рецепторство» використовує в своїх дослідженнях М.М. Кокіна. Вона пропонує процес прийому правових рецепцій в соціально-правовій сфері здійснюваний

в історії та сучасності позначати терміном рецепторство, а загальний процес міжсистемної (між країнами та іншими правовими суб'єктами) взаємодії в праві визначати як «донорство-рецепторство» чи «рецепторство-донорство». Отже, правове рецепторство дослідниця пропонує визначати як сукупний процес використання рецепцій в правовій системі тієї чи іншої країни, в її конституціоналізмі, в галузевих законах, в інших правових документах, а також в правових знаннях і в правовій культурі країни (Кикина, 2019: 3227). У попередньому дослідженні М.Н. Кокіної проведеному спільно із Є.С. Анічкіним наголошується на розумінні рецепції в конституціоналізмі як запозичення власного чи зарубіжного досвіду (Аничкин & Кокина, 2015). Висловлена позиція є дискусійною, адже якщо із розумінням рецепції як «запозиченням зарубіжного досвіду» частково можна погодитись, то із формулюванням тези про «запозичення досвіду власної держави» погодитись доволі складно, адже в юридичній літературі традиційно цей процес називають «наступністю» або «конституційним континуїтетом».

На розумінні конституційної рецепції як процесу запозичення та сприйняття загальноєвропейських конституційних цінностей наполягає і Т.Ю. Ільченко. При цьому дослідниця застерігає, що перенесення конституційних цінностей на неподготовлений ґрунт може призвести до негативних наслідків, до їх деформації, формування викривлених уявлень про демократичні інститути, правового нігілізму, абсолютизації влади, а як наслідок – розчарування населення у вказаних інститутах і, навіть, їх відторгнення. Цьому сприяє низь-

кий рівень конституційної культури, системна неповноцінність механізмів забезпечення верховенства права, наявність внутрішньо суперечливої правової системи, відсутність єдиного ціннісно-системного розуміння соціальних орієнтирів суспільного розвитку (Ильченко, 2015: 48–49).

Ряд дослідників наголошують, що рецепція є способом імплементації, реалізації чи узгодження ратифікованих міжнародних норм з конституційним правом. Зокрема, С. А. Панасюк в своєму дослідженні доходить висновку, що ««рецепція», «трансформація» чи «інкорпорація» є фактично способами імплементації» (Панасюк, 2015: 158). Б.А. Сафаров також вважає, що імплементація, трансформація, інкорпорація, рецепція, адаптація є способами реалізації міжнародних зобов'язань (Сафаров, 2015: 165). Доктринальна позиція М.О. Баймуратова передбачає розуміння рецепції як способу (формою) узгодження конституційного права України з міжнародним (Баймуратов, 2003: 18–19). Проте, подібний підхід значно звужує семантичний зміст досліджуваної категорії.

Досить цікавою в цьому зв'язку є думка висловлена В.В. Мантуровим, який пропонує вважати такі явища як «запозичення», «адаптація», «сприйняття», що розглядаються у вузькому сенсі, частинами масштабного процесу «рецепції» права. У широкому ж сенсі, автор пропонує рецепцію розуміти як складний процес, що включає не тільки перенесення норм (тобто їх запозичення), але й процес впровадження цих норм правовою системою реципієнта (Мантуров, 2012: 108–109).

Інша група дослідників пропонує розглядати «рецепцію» як специфічний складний процес перенесення

правових норм. А саме В.В. Гомонай наполягає на тому, що «...рецепція полягає насамперед у тому, що це складний процес, який не зводиться до механічного перенесення певних нормативних положень, а включає й подальше засвоєння і використання ідей, принципів, інститутів тощо правової системи інших часів та інших народів» (Гомонай, 2013: 11). Р.В. Енгібарян також вважає, що перенесення ідей з однієї правової системи до іншої потребує їх ретельного аналізу на сумісність. Правове запозичення, на думку вченого, зовнішньо подібне до медичної хірургічної операції з трансплантації окремих частин людського тіла, а компаративіст схожий на хірурга, адже бере частину чужої правової системи і «пересаджує» її до іншої (Енгібарян, 2007: 8).

Дійсно ратифікуючи певні міжнародні угоди парламент України від імені держави фактично надає згоду на їх імплементацію в національне законодавство і зобов'язаний текстуально повторювати викладені в них приписи такими чином гармонізуючи, адаптуючи чи трансформуючи вітчизняне законодавство до законодавства ЄС. Але якщо ратифіковані норми імплементуються на «непідготований ґрунт» може відбутись правове відторгнення, яке призведе до негативних наслідків. Проте текстуальне запозичення (переміщення) конституційно-правової норми не повністю розкриває весь спектр семантичного наповнення рецепції як правової категорії.

Протилежну точку зору висловлює І.В. Кененова, яка вважає, що запозичення конституційно-правового досвіду не завжди вимагає попередніх складних досліджень його застосування. Обґрунтування такої позиції дослідниця знаходить в «ін-

струментальному підході» і наполягає на тому, що «...запозичувати варто лише правовий інструментарій, який не має очевидної ідеологічного, традиційного «забарвлення»». А саме пропонується запозичувати лише: 1) логічні ходи, що застосовуються при конструюванні правових норм, інститутів, а також для побудови аргументації, що наводиться в обґрунтування правових рішень, що довели свою ефективність; 2) прийоми систематизації правового матеріалу та організації правозастосовчої практики (прийнятні для відповідних соціальних чи професійних груп); 3) способи реалізації універсальних норм та принципів конституційного права (Кененова, 2010: 112–113). Доволі дискусійна думка, адже якщо безпосередньо не запозичувати конституційно-правові норми, інститути, доктрини, які довели свою ефективність в процесі функціонування чи може тоді рецепція сприяти розвитку системи конституціоналізму? Отже, вважаємо, що не слід зосереджуватись на виключно «інструментальному» підході адже це значно збіднює змістове навантаження рецепції як конституційно-правового феномену.

Звісно здійснюючи технічно-текстуальне перенесення конституційно-правових норм з країни-донора до країни-реципієнта варто зважати на те, що існування кожної норм чи інституту є втіленням конституційних традицій, цінностей, ідеології, національного менталітету, а тому рецепція повинна мати усвідомлений характер та вимагає обґрунтованого підходу до цього процесу зважаючи на вказані особливості конституційного розвитку певної держави.

Таким чином, з викладеного стає очевидною актуальність, малодослі-

дженість та доктринальна невизначеність інтерпретації такого правового явища як рецепція і особливо механізм її реалізації в конституційному праві. Адже конституційне право є провідною публічно-правовою галуззю національної системи права, а особливості конституційних норм, як справедливо зазначає Л.О. Мурашко, полягає у здатності інтегрувати суспільні відносини, виділяючи їх найбільш стійкі типи, у зв'язку з чим цим нормам притаманна висока ступінь узагальнення можливої чи належної поведінки суб'єктів права, правові орієнтири, своєрідні ціннісно-цільові настанови для організації держави в цілому (Мурашко, 2015: 34). Тому важливість та необхідність дослідження рецепції саме в конституційному праві пов'язана, насамперед із специфікою конституційно-правових норм, які на відміну від норм інших галузей визначають нормативно-ціннісні орієнтири і впливають правовстановлюючу діяльність суб'єктів конституційно-правових відносин. Нормативний потенціал інших галузей полягає у сприянні дотриманню аксіологічних конституційних настанов та прагненню їх реалізації.

Дедалі частіше дослідники вказують на поступову транснаціоналізацію (інтернаціоналізацію) конституційного права і загрозу того, що конституційне право перестає бути суто національним, аутентичним. Зокрема Р. Гудін вказує, що «...читаючи великі обсяги конституційних текстів вражає схожість їх мова; читаючи історію конституції будь-якої країни, вражає, наскільки великим є обсяг усвідомленого запозичення (Goodin, 1996). Ч. Сандерс також акцентує увагу на лінгвістичній та змістовій схожості конституцій різних країн, а дослідження історії їх створення свід-

чать, що вони походять одна від одної, але повинні відповідати ціннісній системі того суспільства, для якого призначені, встановлені конституційні принципи і норми. В іншому випадку вони залишаться на папері і не будуть реалізовані в житті, не стануть живою реальністю. Більше того, невідповідність ціннісній системі дійсності може призвести до того, що зі стимулу прогресивних реформ перетворяться в стимулятор глибоких соціальних суперечностей чи знаряддя примусу в руках влади (Saunders, 2000: 41–42).

Існує думка висловлена В.К. Арановським, відповідно якої взагалі відмінність походження конституцій дає підстави розділяти їх на оригінальні і запозичені, при цьому запозичення можуть бути суцільними або компіляційними. Способи запозичення, він поділяє на перенесення конституційного права разом з його носіями та витіснення місцевої культури, і тиск суспільств, які сприяють запровадженню конституції народам з іншими традиціями. Зустрічаються їх поєднання, наприклад, в ПАР конституційним запозиченням, сприяли династичні обставини і здатність самої конституції надихати людей. Перенесення забезпечує глибоке вкорінення запозичень, а тиску відповідають більш-менш стійким опором (Арановский, 2004: 39).

Висновки і перспективи.

Узагальнюючи викладене можна зазначити, що в конституційному праві переважно поняття рецепції зводиться до перенесення, запозичення, текстуального копіювання зарубіжних конституційно-правових норм. При цьому різняться і об'єкти запозичення серед яких окремо виділяють: елементи правової системи,

конституційні моделі, конституційний досвід, європейські конституційні цінності, конституційно-правові інститути, правові норми, нормативні положення, конституційні ідеї та ін.

Проаналізовані доктринальні інтерпретації рецепції як правового феномену дозволяють говорити про полісемантичність та неоднорідність змістового навантаження цієї категорії. Між тим в конституційному праві відсутність комплексних досліджень даної проблематики негативно позначається як на розвитку функціонування механізму рецепції в цілому, так і ефективності реалізації оновленої моделі усього конституційного механізму публічного влади.

Вважаємо, що розуміння рецепції в конституційному праві виключно як запозичення чи текстуального перенесення сприятиме однобічному трактуванню цієї правової категорії. Доцільним в процесі дослідження рецепції буде розуміння її як конституційно-правового феномену та процесу міждержавної правової взаємодії, що полягає у можливості чи необхідності сприйняття, впровадження та засвоєння зарубіжного правового матеріалу (міжнародно-правової норми) національною системою конституційного права з метою її модернізації та розвитку.

Список використаних джерел

1. Кочетков В.В. Конституционализм и архетипы русской власти (сасус 1906 года). Российский журнал правовых исследований. 2015. №1 (2). С. 155–163.
2. Корейво Е.В., Пшеничнов М.А. Российское законодательство и международное право: юридико-технические средства гармонизации. Международное публичное и частное право. 2006. № 3. С. 45–48.

3. Шутак І. Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права. Вісник національної академії прокуратури України. 2009. № 1. С. 91–100.
 4. Гоша І.О. Конституційно-правове забезпечення гармонізації законодавства України із законодавством ЄС: проблеми теорії та практики: дис... к.ю.н.: 12.00.02 / Маріупольський держ. ун-т, Маріуполь. 2012. 193 с.
 5. Дудко А.И. Рецепция в конституционном праве России: автореф. дисс. ... к.ю.н.: 12.00.02 / Челябинский гос.ун-т, Челябинск. 2010. 26 с.
 6. Кокина М.Н. Правовое рецепторство и правовое донорство в конституционализме государств в условиях глобализации: социально-философский и образовательный аспекты. Профессиональное образование в современном мире. 2019. Т. 9. № 4. С. 3224–3233.
 7. Аничкин Е.С., Кокина М.Н. Виды рецепции в российском конституционализме. Евразийский юридический журнал. 2015. № 5 (84). С. 125–127
 8. Ильченко Т.Ю. Рецепция российской конституции. Право и государство: теория и практика. 2015. № 9. С. 47–50.
 9. Панасюк С.А. Принципи європейської хартії місцевого самоврядування та актуальні проблеми їх імплементації в законодавство України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.02 / Маріупольський держ. ун-т, Маріуполь, 2015. 214 с.
 10. Сафаров Б.А. История воплощения концепций и международных стандартов в области прав человека в правовую систему Республики Таджикистан: дисс. ... д.ю.н.: 12.00.01 / Таджикский нац. ун-т, Душанбе, 2015. 359 с.
 11. Баймуратов М.А. Международное публичное право: учебник. Харьков: Одиссей, 2003. 752 с.
 12. Мантуров В.В. Соотношение рецепции и иных форм правовых заимствований. Сибирский юридический вестник. 2012. № 4(59). С. 104–109.
 13. Гомонай В.В. Рецепция права як фактор євроінтеграційних процесів. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 1. С. 8–14.
 14. Енгибарян Р.В. Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции. Москва: Норма. 2007. 496.
 15. Кененова И.В. Некоторые современные проблемы преподавания конституционного права зарубежных стран. Вестник Московского университета. Серия Право. 2010. № 1. С. 109–120.
 16. Мурашко Л.О. Аксиологическое измерение процесса правообразования: история и современность: автореф. дисс. ... д.ю.н.: 12.00.01 / ФГБУН Ин-та гос. и права Росс. акад. наук, Москва, 2015. 41 с.
 17. Goodin R. Designing Constitutions: the Political Constitution of a Mixed Commonwealth. Constitutionalism and Transformation: European and Theoretical Perspectives / Ed. by R. Bellamy, D. Castiglione. Blackwell, 1996. 223 p.
 18. Saunders Ch.A. Constitutional Culture in Tradition. Constitutional Cultures / Ed. by M. Wyrzykowski. Warsaw: ISP, 2000. P. 41–42.
 19. Арановский К.В. Конституционная традиция и ее распространение в российском обществе: автореф. дисс. ... д.ю.н.: 12.00.01, 12.00.02 / СПб гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2004. 54 с.
-

References

1. Kochetkov, V.V. (2015). Konstytutsyonalizm y arkhetypy russkoi vlasty (cacus 1906 hoda). Rossyyskiy zhurnal pravovykh yssledovaniy [Constitutionalism and the archetypes of Russian power (cacus 1906). Russian Journal of Legal Research], 1(2): 155–163 (in Russian).
2. Koreivo, E.V. & Pshenychnov, M.A. (2006). Rossyiskoe zakonodatelstvo y mezhdunarodnoe pravo: yurydyko-tekhnicheskyye sredstva harmonyzatsyy. Mezhdunarodnoe publychnoe y chastnoe pravo [Russian legislation and international law: legal and technical means

- of harmonization. International public and private law], 3: 45–48 (in Russian).
3. Shutak, I. (2009). Tekhniko-iurydychni metody uzgodzhennia natsionalnogo i mizhnarodnogo prava. Visnyk natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy [Technical and legal methods of harmonization of national and international law. Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine], 1: 91–100 (in Ukrainian).
 4. Hosha, I.O. (2012). Konstytutsiino-pravove zabezpechennia harmonizatsii zakonodavstva Ukrainy iz zakonodavstvom YeS: problemy teorii ta praktyky [Constitutional and legal support of harmonization of Ukrainian legislation with EU legislation: problems of theory and practice]. Mariupol, 193 (in Ukrainian).
 5. Dudko, A.Y. (2010). Retseptsiya v konstytutsyonnom prave Rossyy [Reception in the constitutional law of Russia], 26 (in Russian).
 6. Kokyna, M.N. (2019). Pravovoe retseptorstvo y pravovoe donorstvo v konstytutsyonalizme hosudarstv v usloviakh hlobalyzatsyy: sotsyalno-fylosofskiy y obrazovatelnyi aspekty. Professyonalnoe obrazovanye v sovremennom myre [Legal receptorship and legal donation in the constitutionalism of states in the context of globalization: socio-philosophical and educational aspects. Professional education in the modern world], 9(4): 3224–3233 (in Russian).
 7. Anychyn, E.S. & Kokyna, M.N. (2015). Vydy retseptsiy v rossiyskom konstytutsyonalizme. Evraziyskyy yurydycheskyy zhurnal [Types of reception in Russian constitutionalism. Eurasian Law Journal], 5 (84): 125–127 (in Russian).
 8. Ylchenko, T.Yu. (2015). Retseptsiya rossiyskoi konstytutsyy. Pravo y hosudarstvo: teoriya y praktyka [Reception of the Russian constitution. Law and state: theory and practice], 9: 47–50 (in Russian).
 9. Panasiuk, S.A. (2015). Pryntsypy yevropeiskoi khartii mistsevoho samovriaduvannia ta aktualni problemy yikh implementatsii v zakonodavstvo Ukrainy [Principles of the European Charter of Local Self-Government and current issues of their implementation in the legislation of Ukraine]. Mariupol, 214 (in Ukrainian).
 10. Safarov, B.A. (2015). Ystoryia voploshchennia kontseptsiy y mezhdunarodnykh standartov v oblasti prav cheloveka v pravovuiu systemu Respublyky Tadzhykystan [The history of the implementation of concepts and international standards in the field of human rights in the legal system of the Republic of Tajikistan], 359 (in Russian).
 11. Baimuratov, M.A. (2003). Mezhdunarodnoe publychnoe pravo [Public international law]. Kharkov: Odyssei, 752 (in Russian).
 12. Manturov, V.V. (2012). Sootnoshenye retseptsiy y ynykh form pravovykh zaymstvovaniy. Sybryskyy yurydycheskyy vestnyk [The ratio of reception and other forms of legal borrowing. Siberian legal bulletin], 4(59): 104–109 (in Russian).
 13. Homonai, V.V. (2013). Retseptsiia prava yak faktor yevrointehratsiynykh protsesiv. Porivnialno-analitychne pravo [Reception of law as a factor of European integration processes. Comparative and analytical law], 1: 8–14 (in Ukrainian).
 14. Enhybarian, R.V. (2007). Konstytutsyonnoe razvytye v sovremennom myre. Osnovnye tendentsyy [Constitutional development in the modern world. Major trends]. Moskva: Norma, 496 (in Russian).
 15. Kenenova, Y.V. (2010). Nekotorye sovremennyye problemy prepodavaniya konstytutsyonnogo prava zarubezhnykh stran. Vestnyk Moskovskogo unyversyteta. Seryia Pravo [Some modern problems of teaching constitutional law in foreign countries. Moscow University Bulletin. Series Law], 1: 109–120 (in Russian).
 16. Murashko, L.O. (2015). Aksyolohicheskoe yzmerenye protsesa pravoobrazovaniya: ystoryia y sovremennost [Axiological dimension of the legal education process: history and modernity]. Moskva, 41 (in Russian).
 17. Goodin, R. (1996). Designing Constitutions: the Political Constitution of a Mixed Commonwealth. Constitutionalism and Transformation: European and Theoretical

- Perspectives / Ed. by R., Bellamy, D., Castiglione. Blackwell, 223 (in English).
18. Saunders, Ch.A. (2000). Constitutional Culture in Tradition. Constitutional Cultures / Ed. by M., Wyrzykowski. Warsaw: ISP, 41–42 (in English).
19. Aranovskyi, K.V. (2004). Konstytutsyonnaia tradytsiya y ee rasprostraneniye v rossiyskom obshchestve [Constitutional tradition and its spread in Russian society]. Sankt-Peterburh, 54 (in Russian).

N. Verlos (2020). DOCTRINAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF «RECEPTION» IN CONSTITUTIONAL LAW. *Law. Human. Environment*, 11(3): 23-32. <https://doi.org/10.31548/law2020.03.003>.

Summary. *The article covers the analysis of the main doctrinal approaches to the definition of the concept of reception in constitutional law. The issue of reception in the constitutional law of Ukraine in modern conditions of state formation is quite pressing and has a range of both theoretical and praxeological search, especially in the process of qualitative change of the paradigm of constitutionalism, which is being currently formed in the convergence of modern legal systems and realization of the world strategy of vitality in the face of global challenges for mankind.*

The study of reception as a constitutional and legal phenomenon and process will allow determining the prospects for the development of Ukrainian statehood in the context of globalization and eurointegration.

The purpose of the article is to analyze the main doctrinal approaches to defining the concept of reception in constitutional law and to formulate the concept of this legal category as a constitutional and legal phenomenon and process.

It is emphasized that the main prerequisites and reasons for the importance and necessity of reception in the constitutional law of Ukraine are: 1) the convergence of modern legal systems and the formation of the concept of global constitutionalism require the universalization of constitutional values; 2) the development of social relations, scientific and technological progress, biomedical technologies creates gaps in the constitutional and legal regulation, because the realities, in relation to which the constitutional law remains indifferent, appear (e.g., digital rights, the right to gender identity, to cloning, to surrogacy, etc.); 3) European legal integration as a foreign policy vector for the development of Ukrainian statehood, stipulates the adoption of EU law (including constitutional law) by the national system of legislation of Ukraine; 4) global threats (climate change, pandemics, nuclear weapons, etc.) require changing the vector of constitutional development and consolidating the international community in order to counteract them. In view of the above, the issue of the need to develop an effective concept for the implementation of the reception as a constitutional and legal phenomenon and to optimize the process of its implementation, considering feasibility and necessity.

In conclusion, the author notes that the understanding of reception in constitutional law solely as borrowing or textual transfer would contribute to a one-sided interpretation of this legal category, and therefore proposes to define reception in constitutional law as a constitutional and legal phenomenon and the process of legal interaction between states, encompassing the possibility of or the need for the introduction and assimilation of the foreign legal material (or an international rule) by the national system of constitutional law in order to modernize and develop it.

Keywords: *reception in constitutional law, constitutionalism, constitutional law, convergence, borrowing, adaptation, harmonization, eurointegration*